

NACIONALNO MINORITETIJA KI ŠVEDSKA

ROMA

VÄSTRA
GÖTALANDSREGIONEN
VÄSTARVET

Ko 2000 berš priznajini i Švedska pandž nacionalno minoritetija

- » So značini minoriteti?
- » Isi li samo pandž minoritetija ki Švedska?
- » Sose priznaindžepe samo pandž nacionalna minoritetija?

O pandž priznajime nacionalna minoriteija hem olengiri čhib

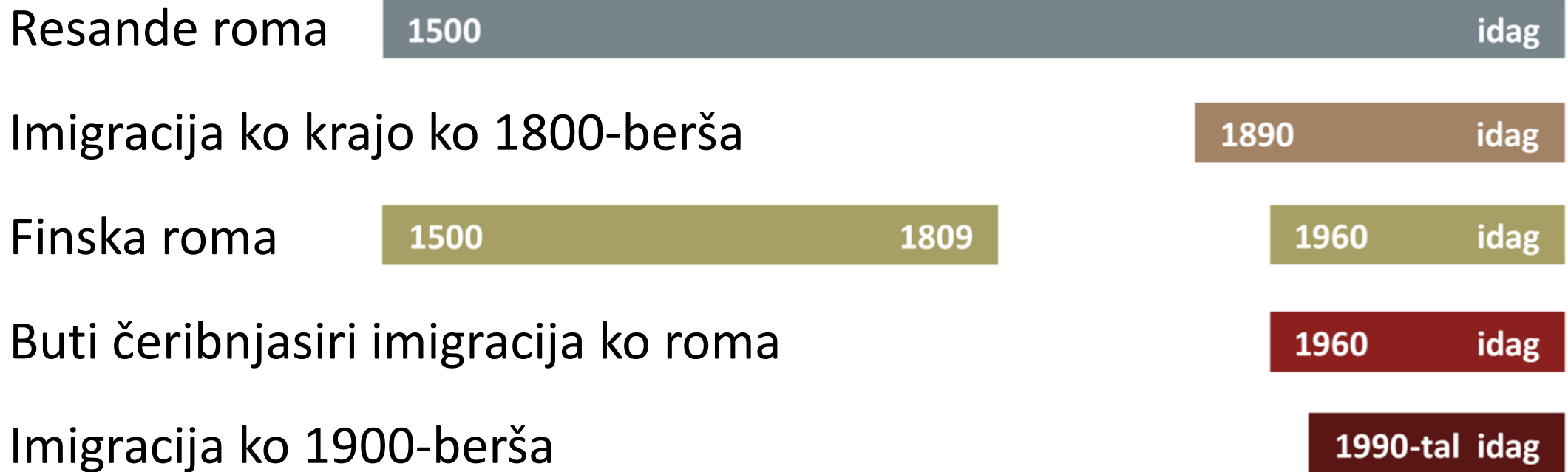
- » Samija – *razno sorte kotar i samisko čhib*
- » Švedsko fincija – *finsko čhib*
- » Tornedalcija – *meänkieli*
- » Roma – *razno sorte kotar i romani čhib*
- » Evreja – *jiddisch*

Romano kulturakoro nasledibe ki Švedska

Dali i grupa tani
homogeno?

Romani imigracija ki Švedska

O prva (jekto) roma ki Švedska
– resande roma

- » Ale akate ko maškarutno veko hem spomninenape sar jekto puti ko jek lil kotar o 29 septembar, 1512 berš. Odothe vačeri pe kaj trijanda romane familije ale ko Stockholm.
- » O resande roma živindže ki Švedska isto sar kobor Švedsko država postoi ndža.
- » Pobut kotar o 400 berša o resande roma ine jedina roma ki Švedska.
- » Ko 1954 berša predstavindže o resande roma otprilika 90 % kotar o sa o roma ko Švedska.
- » Ki Švedska vičinenape ine e romen thatra (tattare).
Ki Evropa cigani, zigenare (atsiganoi ki grčko čhib).
- » Ko romane uvek vačeri pe ine kaj injam rom, roma ja palem romano.

Phare vaktija

1637: »Placat om tartarnes fördrifwande af landet.«

1750–1900: O roma na ine olen pravo te živinen ki nisavi komuna(diz)

1902: »Klockaruppropet« ki Vinbergs komuna, ko Halland.

1934–1975: Steriliziribe/zorneja sterizirindže jekhe resande romnja ko svako štarto čher.

(Jek operacija so čerelape te našti i džuvli te ovel ola čhave.)

1948: 500 resande roma paldenape kotar o Jönköping.

»Te dživdine ko čer
hem te arakhe obično
buti, ama na akate...«

»Amen injam ine resande. Man bičhaldže ko jek doktori te pregledini man hem te procenini man, setinava man kaj ov vakerdža me na pasuinava akate hem injum oštetimo odolese sose me injum kotar i tattar familija. Palo odova čhivdže man ko arakhibnjasoro čher ja palem ko domi.

Jek personali ko domi vačerdža nešto so me nikad na ka bistrav:

„Tattarungar ska härddas och dom är tjuvpack alla “! Istovremeno chidindža me bala hem khudža man ko šero hem odova but dukhala ine.«

Kurt

Školujibe

O resande roma na
ine olen šajdipe
(mogućnost) bašo
školujibe ja palen
džele kratko periodi
ki škola, odolese
sose sa dži ko
početak ko 1900
berša paldena ine
olen tari diz ki diz.

Aver grupa roma avema ki Švedska ko krajo ko
1800-berša kotar maškar avera hem kotar i Rumunija.

- » Hem ako ki Švedska ine i škola obavežno panda kotar o 1842 berš, o švedska kalderash roma smejnena ine te džan ki škola sa dži ko 1960-berša.
- » Olen pogodindža, zorleja steriliziribe, zorleja lejbe e čhaven hem zorleja asimilacija.

»Ko prvo delo kotar o 1900-berša, akaja nevi grupa roma ine ekskludirime (frdime) kortar o švedsko naselenje. Sa dži ko 1960-berša, ine zorlajime te živinen ko šatorija ja palem ko logorija»zigenar-läger«.

I Švedska phandela pe granice e romendže,
maškar 1914 hem 1954 berša.

» 1914 – 1918

» 1939 – 1945

Štarto grupa roma avena ki Švedska

Ko krajo ko 1950-berša hem ko 1960-berša ine
e Švedska potreba baši buti čeribnjasiri
imigracija.

Odolese ale ki Švedska, pobut kotar o 1000
roma tari Finska, Poljska, Madžarska,
Španija, Čekoslovakija, Jugoslavija hem avera
delija kotar i Istočno Evropa . I Švedska manglja
te muken ola po purano način živibnjasoro hem
»te oven arakhle« kotar o opštstvo. Maškar
avera buča hem o socijalno lelja bute romane
čhaven.

1658-1660
När Sverige var
som störst

Nevi purani grupa – finska roma

I Švedska hem i Finska isila jek bari
zajedničko romani istorija.

Paše 700 berš –kotar nesave 1100-
berša dži ko 1809 berš – i Švedska
hem i Finska ine isto phuv (država).

E finsko romengiri kultura tani ko adetija hem običaja, način uraibnjasoro, familijarno veze, respekt e pophurendže posebno roditeljendže, zakonija baši čistoča, hem o razno hajbe soj tipično romano.

Akava čerdža ola te oven izložime bašo diskriminiribe.

Ko oktobar 2012 berš, ispitindža o Sveriges Radio sar jek rom, uravdo ko tradicionalna finska šeja manglja te uzajmini vorda ko benzinska stanice ki celo država. Kotar o 64 benzinska stanice, so ine ispitime, 22 olendar na manglje te uzajminen vorda e romenge.

Pandžto grupa roma – ko 1990-berša

Ko maribnjasere berša ko Balkan, 1990-berša ale but balkanesere roma akate sar izbeglice.

O Jasari hem i Suzana

Ko 24 mart 1999 berš počmindža o Nato te bombardirini ki Jugoslavija. O džuvnja ine silujime ko Kosovo, o čhera thardže hem okola roma so na manglje te len oružje, ine mudarde ja palem živinena ine ki pretnja mudaribnjaja.

O Jasar hem Suzana našlje ki Švedska preko Italija hem Švajcarska. O drumo dži akate ine baro, hem reslje ki amari phuv ko 2001 berš, hem akate rodindže azil. Akana isi olen trin čhave hem šukar životo ki Švedska.

»Ked injum ine terno hem
živinava ine ko Kosovo, lava
ine o dive sar so avena na
mislinava ine ko budućnost
(anglunipe).

Ama akana mislinava.

Mo budućnost tano akate, ki
Švedska hem me planirinava
me čhavengoro budućnost
akate.«

Jasar

Adžahar, o roma tane različna..

- » živindže akate različno dolgo vreme(vakti).
- » čerena lafi ko razna dijalektija kotar i romani čhib.
- » žajedničko o roma tane nacionalno minoriteti– nane imigrantsko grupa (ingen invandrargrupp). I Švedska hem o vlastija, sar soj o zavod bašo obrazovanje pomožini te bi šaj arakha (sačuvina) i romani kultura, istorija hem i čhib.
- » SA o roma so avena ki Švedska hem dobinena dozvola te ačhon ki Švedska palo ko 2000 berš, ovena avtomatsko jek delo kotar o švedsko minoriteti roma.

Sikljoibnjasoro plani 2010:37

I škola tani odgovorno svako čhave(šiklendže)te del džanibe keda ka završini i osnovno škola, kotar o nacionalna minoriteija, olengiri kultura, čhib, religija hem istorija.

O zavod baši škola (Skolverket) komentirini:

» Samo te objasninipe, nane o Zavod baši škola dužno, nego svako posebno škola, o učitelji so sikavi, tano dužno te del džanibe kotar e nacionalno minoritetengiri kultura, čhib, religija hem istorija.«

I škola ka pomožini tut – ako tu hem te roditelija
vačerena ki škola kaj mangeja te sikljove, te dajakiri
čhib, ko tlo romano dijalekti, isitut pravo ko odova.

Literatura

Avdive isi školakere lila hem učiteljengere uputstva te upotrebinenpe ko različna romane dijalektija.

Isi literatura kotar i romani istorija hem o nesave roma
avena ki škola te vačeren kotar o romane grupengiri
istorija ki Švedska.

www.vastarvet.se/nationellaminoriteter

Sose valjani te džane?

Te bi šaj te haljon o romane čhave kaj hem olengiri istorja računipe ki zajednicko švedsko istorija. Ked sa o čhave sikljona isto istorija, ki osnovno škola, odova tano važno delo bašo romano inkludiribe.

Odolese sose i Švedska avdive ladžala, sar ine prema o roma but berša.

Ako sa o čhave sikljona i romani istorija, šaj te dikhen avere jačencar odova so desinipe avdive. Tegani ola ka oven manuša so vačerena NA ko vreme , so šaj te čeren nevo anglunipe, kote so ka ovel than sarinendže, kote so sarinen isi isto vrednost. Jek pošukar sumnal (sveto).

Allting har en historia. Särskilt framtiden.

Natur- och kulturarv i Västra Götaland.

———— www.vastarvet.se ————